

KSIĄŻKI NOMINOWANE W KONKURSIE MĄDRA KSIĄŻKA ROKU 2025

KSIĄŻKI DLA DOROSŁYCH

Crawford Hollingworth, Cathy Tomlinson, *Mózg na autopilocie*. Jak nie dać się oszukać schematom myślenia, tłum. Magda Witkowska, Wydawnictwo Prószyński i S-ka

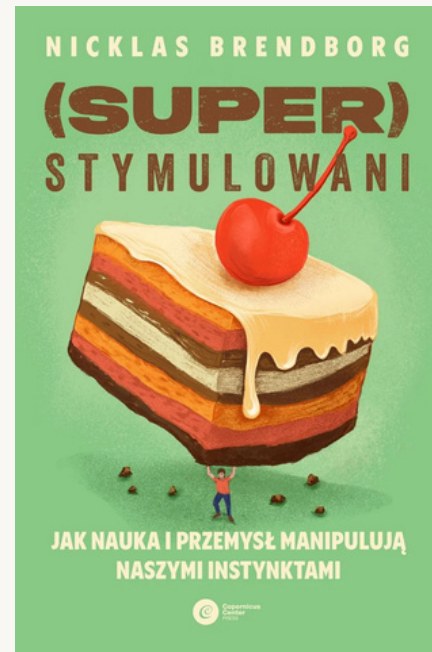
Większość z nas codziennie pokonuje drogę z pracy do domu, nie rejestrując niemal żadnego zakrętu ani zmiany świateł, jakby za sterami naszego ciała siedział niewidzialny pasażer. Ten stan zawieszenia to nie przypadek, lecz dowód na istnienie potężnego mechanizmu, który zarządza niemal całym naszym życiem pod progiem świadomości. Crawford Hollingworth i Cathy Tomlinson zabierają nas w podróż pod powierzchnię świadomości, gdzie rezyduje nasz wewnętrzny autopilot, potężny mechanizm sterujący niemal 95 procentami naszych codziennych działań. W książce *Mózg na autopilocie* autorzy z naukową precyzją, ale i dużą dawką empatii, opisują „cztery kamienie węgielne” naszych zachowań oraz dziesiątki błędów poznawczych, które sprawiają, że bywamy istotami na wskroś nielogicznymi. To jednak nie tylko katalog naszych słabości. Jeśli szukacie praktycznego przewodnika, który pokazuje, jak przejść na ręczne sterowanie własnym życiem, to książka właśnie dla was.

Agata Kaźmierska, Wojciech Brzeziński, *Co to będzie? Krótki przewodnik po końcach świata*, Wydawnictwo Port

Większość z nas traktuje wizję globalnej katastrofy jako efektowny scenariusz filmowy, tymczasem Agata Kaźmierska i Wojciech Brzeziński sprowadzają nas na ziemię, pokazując, że „koniec świata” to w rzeczywistości suma bardzo konkretnych, matematycznych prawdopodobieństw. Autorzy przyglądają się pęknięciom w fundamentach naszej cywilizacji: od przestarzałych procedur obsługi głowic nuklearnych, przez nieobliczalność sztucznej inteligencji, aż po ukryte w laboratoriach patogeny, które tylko czekają na jeden błąd człowieka.

Zamiast jednak siać panikę, autorzy prowadzą nas przez labirynt współczesnych zagrożeń z rzadko spotykaną swadą i czarnym humorem. Czy wiedzieliście, że jesteśmy ledwie jedną silniejszą burzą słoneczną od wysłania naszej cywilizacji z powrotem do XIX wieku? To lektura, która rzuca nowe światło na naszą kruchą codzienność; zmusza do wyjścia z bańki spokoju i zrozumienia, że największe niebezpieczeństwa rzadko przychodzą z hukiem – częściej są wynikiem splotu drobnych pomyłek, które autorzy demaskują. Idealna propozycja dla każdego, kto chce wiedzieć, jak naprawdę wygląda „instrukcja obsługi” kryzysów, których nie da się już ignorować.

Nicklas Brendborg, *(Super) stymulowani. Jak nauka i przemysł manipulują naszymi instynktami*, tłum. Alicja Głuszak, Wydawnictwo Copernicus Center Press

Współczesna cywilizacja stworzyła świat, do którego nasze ewolucyjne oprogramowanie zupełnie nie pasuje. Nicklas Brendborg demaskuje mechanizmy, dzięki którym wielki przemysł zamienia nasze naturalne instynkty w pułapki bez wyjścia. Autor analizuje zjawisko „bodźców nadmiarowych”, pokazując, jak precyzyjnie zaprojektowana sól, tłuszcz i cukier w chipsach czy algorytmy mediów społecznościowych przejmują kontrolę nad naszym układem nagrody, zmuszając nas do zachowań, których racjonalnie wolelibyśmy uniknąć.

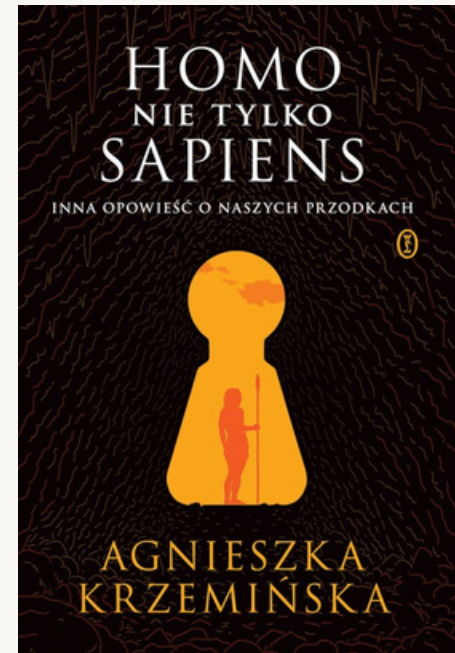
Brendborg jasno pokazuje, jak współczesny marketing bezwzględnie wykorzystuje zdobycze psychologii behawioralnej i biologii przeciw nam. Rzuca nowe światło na naszą codzienną walkę z pokusami, udowadniając, że to nie brak silnej woli jest problemem, lecz fakt, że żyjemy w środowisku celowo zaprojektowanym przez elity biznesu tak, by stymulować nas ponad wszelką miarę dla ich zysku. *(Super)stymulowani* jest błyskotliwą i otrzeźwiającą analizą ludzkiej natury, która uświadamia, że aby odzyskać stery, musimy najpierw zrozumieć, jakie biologiczne siły nami kierują.

Paul Cooper, *Utracone cywilizacje. Jak rozkwitały i upadały imperia*, tłum. Arkadiusz Bugaj, Wydawnictwo Znak Horyzont

Strzaskane trzony kolumn wylaniające się z piasków pustyni, posągi z Wyspy Wielkanocnej patrzące w pustkę i zarośnięte świątynie Angkoru to nie tylko malownicze ruiny; to ostrzeżenia. Paul Cooper przeprowadza „sekcję zwłok” najwspanialszych imperiów świata, analizując moment, w którym duma ustępuje miejsca katastrofie. Autor demaskuje iluzję trwałości, pokazując, że każda cywilizacja jest jedynie chwilowym gościem na Ziemi, a mechanizmy jej zmierzchu są przerażająco powtarzalne.

Zamiast suchych dat Cooper serwuje gęstą narrację o zmianach klimatu, wyczerpaniu zasobów, wojnach domowych i fatalnych błędach elit. To historia pisana z perspektywy ruin. Książka demaskuje kruchość ludzkich dokonań, pokazując, że każda wielka cywilizacja nosi w sobie ziarno własnego upadku. To lektura, która rzuca brutalne światło na naszą własną teraźniejszość, przypominając, że największe tragedie przeszłości rzadko zdarzały się z dnia na dzień, często były skumulowanym efektem procesów, które przez dekady toczyły system od środka.

Agnieszka Krzemińska, *Homo (nie tylko) sapiens. Inna opowieść o naszych przodkach*, Wydawnictwo Literackie

Tradycyjna wizja ewolucji jako prostej drabiny, po której wspinaliśmy się od prymitywnych form aż do współczesnego człowieka, już dawno odeszła do lamusa. Agnieszka Krzemińska kreśli zupełnie nowy obraz naszych początków, w którym nie jesteśmy jedynymi bohaterami, a raczej częścią gęstej, wielowątkowej sieci. Autorka wprowadza nas w najnowsze odkrycia genetyki i archeologii, pokazując, że nasza przeszłość była znacznie bardziej „tłoczna”, różnorodna i pełna fascynujących pomyłek, niż nas uczono w szkołach.

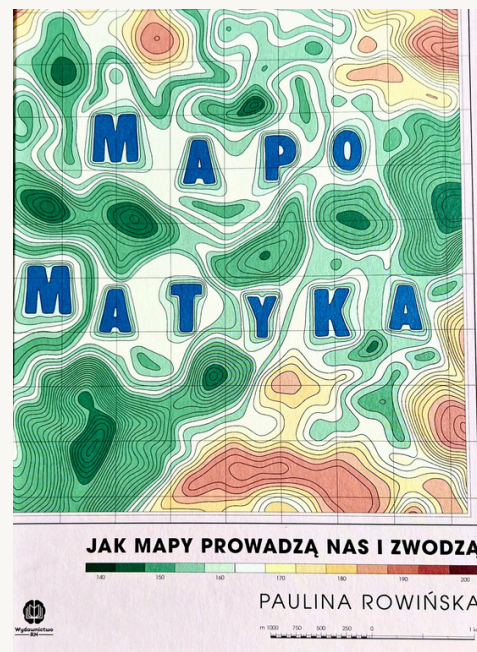
W swojej opowieści Krzemińska pokazuje naukową rzeczywistość, w której biologia splata się z kulturą, a sacrum z profanum. Dowiemy się, że neandertalczycy nie byli tępymi osiłkami, lecz wrażliwymi artystami, a nasi przodkowie dzielili planetę z całą galerią innych gatunków ludzi, z którymi nierzadko wchodzili w bardzo bliskie relacje. Autorka rzuca nowe światło na rolę kobiet w paleolicie, demaskuje mity dotyczące „męskich” polowań, opisuje, jak dawne wirusy i genetyczne pamiątki po kuzynach wciąż kształtują naszą dzisiejszą odporność. Lektura obowiązkowa dla każdego, kto chce zrozumieć, że bycie *Homo sapiens* to nie tyle wynik przeznaczenia, co splotu niesamowitych przypadków i wzajemnych przenikań wielu ludzkich światów.

Dawid Myśliwiec, *Wszyscy TO robimy, czyli krótka opowieść o mijaniu się z prawdą*, Wydawnictwo Altenberg

Czy kiedykolwiek zastanawialiście się, dlaczego Wasze wspomnienia o rodzinnym obiedzie drastycznie różnią się od wersji pozostałych domowników? Albo dlaczego tak trudno przekonać kogoś do zmiany zdania, mimo posiadania niepodważalnych dowodów? Dawid Myśliwiec zaprasza nas do fascynującego, a czasem niewygodnego świata naszych umysłów. W książce *Wszyscy TO robimy* autor rozkłada na czynniki pierwsze mechanizmy kłamstwa, manipulacji i dezinformacji, które towarzyszą nam na każdym kroku – od niewinnych rodzinnych anegdot po wielkie kampanie polityczne.

Myśliwiec tłumaczy, dlaczego nasze mózgi wolą „bezpieczne” kłamstwo od skomplikowanej prawdy i jak łatwo zaszczepić w nas fałszywe wspomnienia. Wyjaśnia, czym są „niebieskie kłamstwa” oraz jak heurystyka dostępności sprawia, że boimy się rekinów bardziej niż własnych psów. To nie jest suchy wykład, lecz błyskotliwy przewodnik po poznawczych pułapkach. Książka wyposaża nas w „intelektualną apteczkę”, która pozwala rzadziej dawać się zwieść i odzyskać ster w zalewie informacji. Idealna lektura dla każdego, kto chce zrozumieć, co naprawdę dzieje się w naszych głowach i dlaczego właściwie... wszyscy to robimy.

Paulina Rowińska, *Mapomatyka. Jak mapy prowadzą nas i zwodzą*, tłum. Michał Rogalski, Wydawnictwo RN.

Większość z nas patrzy na mapę świata i widzi gigantyczną Grenlandię, która rozmiarem zdaje się dorównywać całej Afryce. Ta powszechna iluzja to nie błąd kartografa, lecz fascynujący dowód na to, jak bardzo matematyczne próby spłaszczenia kuli zniekształcają naszą wizję rzeczywistości. Paulina Rowińska, zakochana w mapach, prowadzi nas przez labirynt, w którym liczby spotykają się z kartografią. *Mapomatyka* to opowieść o tym, jak próba przeniesienia trójwymiarowej Ziemi na płaski papier zmusiła nas do kłamstw – czasem niewinnych, a czasem celowych i politycznych.

Autorka z lekkością i humorem prowadzi czytelnika od pionierskich pomiarów południka, przez sekrety nawigacji lotniczej, aż po neuronaukę wyjaśniającą, jak nasz mózg tworzy mapy wewnątrz hipokampa. Dowiedźcie się, dlaczego długość linii brzegowej zależy od... długości linijki, jak matematyka pomaga ratować życie podczas epidemii i co wspólnego mają kolorowe grafy z planowaniem idealnego usadzenia gości na weselu. Rowińska udowadnia, że mapy to nie tylko obraz świata, ale potężne narzędzia, które potrafią nas prowadzić do celu, ale też sprytnie zwodzić, jeśli nie znamy rządzącej nimi matematyki.

Kelly Weinersmith, Zach Weinersmith, *Miasto na Marsie. Czy możemy skolonizować kosmos, czy powinniśmy to robić i czy naprawdę mamy to dobrze przemyślane?*, tłum. Dorota Konowrocka-Sawa, Wydawnictwo Insignis

Podczas gdy popkultura karmi nas wizjami odległych galaktyk, rzeczywistość pozostaje bezlitosna: od 1972 roku żaden człowiek nie opuścił niskiej orbity okołoziemskiej. *Miasto na Marsie* działa w tym kontekście jak zimny prysznic, rozprawiając się z naiwnym entuzjazmem wokół kolonizacji Czerwonej Planety. Autorzy udowadniają, że choć technologia pędzi naprzód, wciąż nie znamy odpowiedzi na fundamentalne pytania o wpływ długotrwałej izolacji i niskiej grawitacji na ludzkie ciało, psychikę oraz prokreację.

Weinersmithowie poddają analizie każdy aspekt pozaziemskiego osadnictwa. Od biologicznych ograniczeń, przez porażki zamkniętych ekosystemów (jak Biosfera 2), aż po niezwykle wciągające rozważania o przestarzałym prawie kosmicznym. Wskazują, że brak jasnych regulacji i próby zawłaszczania przestrzeni mogą stać się zarzewiem konfliktów mocarstw nuklearnych. Podważają też sens traktowania Marsa jako „Planu B” dla ludzkości, sugerując, że ucieczka w kosmos może ryzyko zagłady jedynie zwiększyć.

To nie jest jednak manifest przeciwników postępu. Jako entuzjaści nauki, autorzy proponują strategię rozważnego wyczekiwania zamiast chaotycznego wyścigu miliardów. Napisana z humorem książka to lektura obowiązkowa dla marzycieli. Nie po to, by odebrać im nadzieję, lecz by upewnić się, że wiedzą, na co naprawdę się porywają.

Joshua Winn, *Mała księga egzoplanet*, tłum. Tomasz Lanczewski, Wydawnictwo Helion.

Czy jesteśmy sami we Wszechświecie? To pytanie, które towarzyszy ludzkości od tysiącleci, przestało być domeną filozofów, a stało się polem bitwy nowoczesnej astronomii. Jeszcze trzydzieści lat temu nie znaliśmy ani jednej planety krążącej wokół gwiazdy innej niż Słońce. Dziś wiemy o tysiącach światów, z których niektóre wydają się wyjęte wprost z kart powieści science fiction. Joshua Winn zabiera nas w podróż do miejsc, gdzie zamiast deszczu pada płynne żelazo, a planety, lekkie jak wata cukrowa, krążą wokół dwóch słońc jednocześnie niczym Tatooine. *Mała księga egzoplanet* to opowieść o wielkiej epoce odkryć: od pionierskich pomiarów paralaksy w XIX wieku, przez narodziny metody dopplerowskiej, aż po kosmiczne misje teleskopu Keplera. Autor z pasją wyjaśnia, jak naukowcy, niczym detektywi szukający świetlika w blasku potężnego reflektora, zdołali dostrzec te odległe globy. To lektura dla każdego, kto spoglądając w nocne niebo, zastanawia się, czy na którejś z tych jasnych kropek ktoś właśnie nie patrzy w naszą stronę. Winn udowadnia, że choć nasz Układ Słoneczny jest dla nas domem, to w skali galaktyki jesteśmy zaledwie małym miasteczkiem na ogromnym, pełnym niespodzianek odludziu.

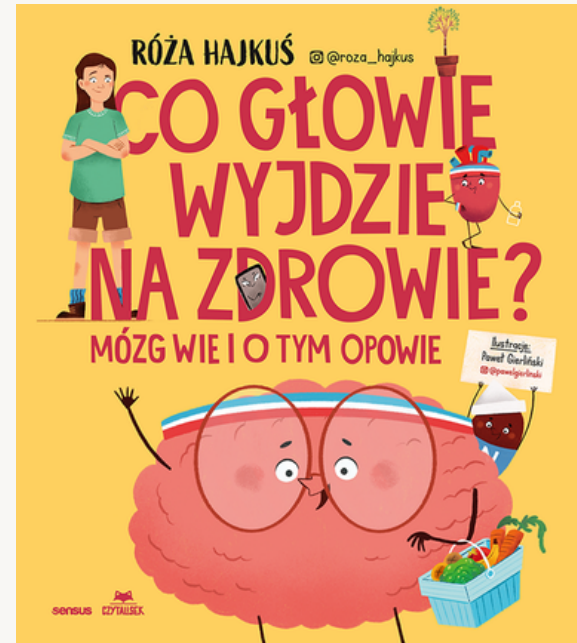

Adam Zbyryt, *Czego się boją ptaki?*, Wydawnictwo Poznańskie

Większość z nas traktuje ptaki jedynie jako ożywiony element krajobrazu, tymczasem pod warstwą piór kryje się skomplikowany system wczesnego ostrzegania i głęboki świat emocji. Adam Zbyryt ukazuje ewolucyjne mechanizmy przetrwania, pokazując, że lęk jest dla ptaków nie tylko obciążeniem, ale przede wszystkim precyzyjnym narzędziem nawigacyjnym. Autor wyjaśnia między innymi jak urbanizacja, hałas i zmiany klimatu stały się „nowymi drapieżnikami”, które testują granice adaptacji gatunków. Książka rzuca brutalne światło na fakt, że strach bywa zaraźliwy nie tylko wśród ludzi, a nasze codzienne decyzje – od wycinki drzew po sposób gospodarowania przestrzenią – stają się dla ptaków realnym źródłem egzystencjalnego zagrożenia.

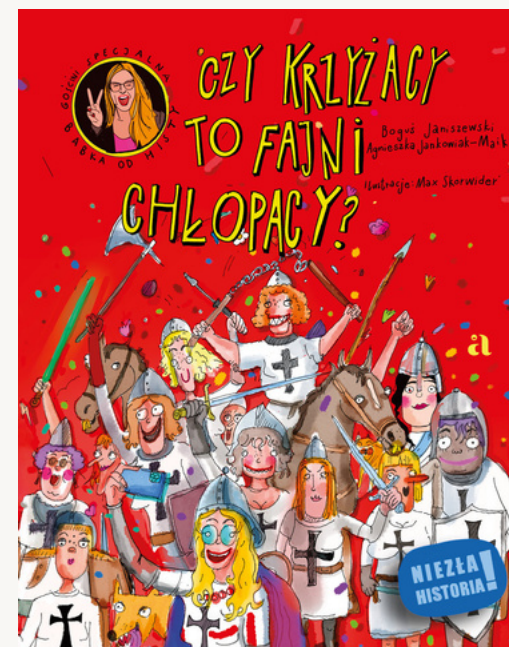
Zamiast suchych, encyklopedycznych faktów, otrzymujemy analizę zachowań takich gatunków jak bieliki czy sójki, która uświadamia, że ptaki podejmują decyzje równie złożone jak nasze. To błyskotliwa i otrzeźwiająca opowieść o istotach, które każdego dnia balansują na cienkiej granicy między instynktowną ostrożnością a ciekawością. Zbyryt udowadnia, że aby naprawdę zrozumieć naturę, musimy przestać ją antropomorfizować i zacząć dostrzegać twardą biologię emocji, która pozwala naszym skrzydlatym sąsiadom trwać w świecie zdominowanym przez człowieka.

KSIĄŻKI DLA DZIECI I MŁODZIEŻY

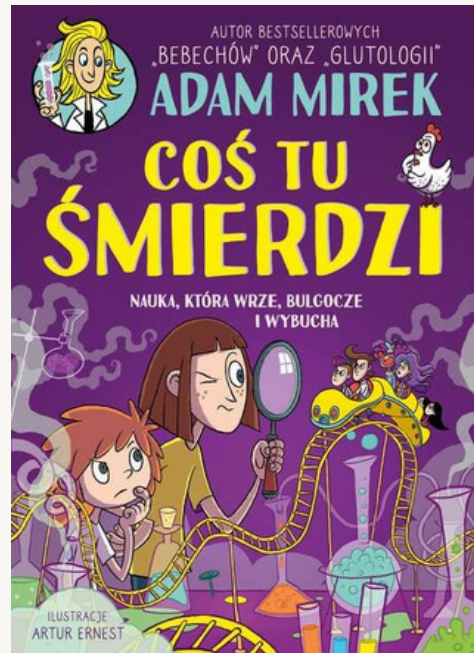
Róża Hajkuś, Paweł Gierliński (ilustracje), Co głowie wyjdzie na zdrowie? Mózg wie i o tym opowie, Wydawnictwo Sensus

Co lubi mózg? Uwielbia poznawać nowe rzeczy, jeść zdrowe posiłki, spotykać się z przyjaciółmi, a także wypoczywać. Jest też wielkim fanem aktywności fizycznej. Czego mózg się boi i powinien unikać? Przede wszystkim, nadmiaru bodźców, długiego czasu ekranowego, a także social mediów, które skłaniają go do ciągłego porównywania się z innymi i poczucia, że coś go omija. Warto to wiedzieć, by dobrze się tym narządem opiekować. Jak dowodzi książka *Co głowie wyjdzie na zdrowie?*, to wcale nie jest takie trudne, trzeba tylko wiedzieć, jak zacząć.

Boguś Janiszewski, Agnieszka Jankowiak-Maik, Max Skorwider (ilustracje), Czy Krzyżacy to fajni chłopacy?, Wydawnictwo Agora dla dzieci

„Papież tłumaczy ludziom, że krucjaty to ich święty obowiązek – 1095 r.”, „Krzyżacy otrzymują od papieża oficjalne papiery na bycie Krzyżakami – 1190 r.”, „Krzyżacy i Polacy walczą ze sobą, obie strony wygrywają – tak przynajmniej twierdzą – 1331 r.” – to tylko część kalendarium zawartego w książce *Czy Krzyżacy to fajni chłopacy?*. Czyli w publikacji, w której Babka od histy – Agnieszka Jankowiak-Maik, Boguś Janiszewski i Max Skorwider powracają w wielkim stylu. Jak sami piszą: „wyglądacie mi na kumatych”, więc przeczytajcie tę pozycję. Poczucie humoru i zamiłowanie do absurdu mile widziane.

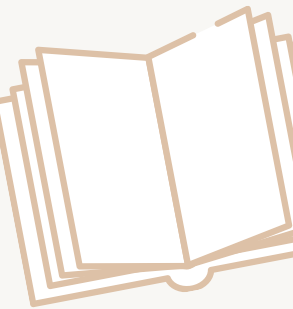
Adam Mirek, Artur Ernest (ilustracje), *Coś tu śmierdzi. Nauka, która wrze, bulgocze i wybucha*, Wydawnictwo Znak Emotikon

Czy chemia to tylko zbiór zagadkowych symboli, czy raczej „fascynująca opowieść o tym, jak powstaje, zmienia się i przemija wszystko”? Dla czytelników Adama Mirka odpowiedź jest prosta – ten badacz i popularyzator nauki zamienia bowiem każdy temat w fascynującą historię: pełną humoru, wybuchów, a nierzadko też „bebechów”, „glutów” i smrodu. I właśnie zrobił to znowu: w swojej najnowszej książce: *Coś tu śmierdzi*.

Jolanta Richter-Magnuszewska, *Co mówią zwierzęta?*, Wydawnictwo Kropka

„Boję się”, „lubię cię”, „jestem gotowy do obrony” – zwierzęta nieustannie przekazują ważne komunikaty na temat swojego nastroju, stanu zdrowia czy zamiarów. Aby zrozumieć te przekazy, potrzeba odrobiny dobrych chęci oraz wiedzy. Dużą jej dawkę można znaleźć w książce *Co mówią zwierzęta?*. Zawiera ona nie tylko opisy zachowań oraz ich interpretacje, lecz także kody do plików dźwiękowych, które można odsłuchać, by nauczyć się „języka” zwierząt niemal jak native speaker.

Michał Rusinek, Joanna Rusinek (ilustracje), *Bibuła w tapczanie. O Solidarności dla dzieci*, Wydawnictwo Agora dla dzieci

Dlaczego mały Michał po wyjeździe zagranicę robił zdjęcia... kolorom? Czemu mama przywozła mu z Rosji różowy karabin-zabawkę? Czym był wyrób „czekoladoniepodobny”? Książka *Bibuła w tapczanie* odpowiada na te wszystkie pytania. Ale co ważniejsze – wyjaśnia młodym czytelnikom, za czym tęsknili Polacy żyjący w latach 80. i dlaczego postanowili się zbuntować przeciwko opresyjnej władzy. Choć temat trudny i wydaje się „dorosły”, publikacja podejmuje te wątki z delikatnością i – tak, najwyraźniej to możliwe – humorem.

